

החכם באשי של קושטא ו'מלחמת הרבנות' בירושלים

אברהם חיים

הקדמה

לאחר מות החכם באשי בירושלים,¹ הרב יעקב שאול אלישר, בקיץ תרס"ו,² לא נמצא מועמד מוסכם לכהונה זו והחל מאבק חריף על המשורה הפנויה. מאבק זה, שנודע בשעתו כ'מלחמת הרבנות' — או בלשון הספרדית-היהודית 'אל פליטור' (הריב) — התנהל בעיקר בתוך עדת הספרדים, אבל היו מעורבים בו גם הרבנים האשכנזיים ואפילו גורמי-כוח חיצוניים, בהם: המושל העות'מאני בירושלים והחכם באשי בקושטא. מאבק ממושך זה, שלא מצא את פתרונו עד שנת תרפ"א, כאשר נבחרה הרבנות הראשית לארץ-ישראל, פגע קשה הן ביוקרה של משרת החכם באשי והן באחדות העדה הספרדית.³ פרשה זו בכללותה, שהיתה גדושה אירועים דראמטיים והשפיעה על תחומים הרבה, עדיין לא זכתה למחקר מקיף וממצה כראוי לה.⁴

המאמר מושחת על הרצאה, שהושמעה במסגרת הכינוס הבינלאומי על המורשת העות'מאנית בארץ-ישראל, שהתקיים באוניברסיטת חיפה בחנוכה תש"ם (דצמבר 1979).

1 ראש הרבנים החל משנת תר"ב נשא גם את התואר 'ראשון לציון', על-פי הכתוב בישעיהו מב, כז: 'ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן'.

2 על חייו ופעולותיו ראה: אברהם אלמאליח, הראשונים לציון, ירושלים תש"ל, עמ' 308-349; נתן אפרתי, משפחת אלישר בתוככי ירושלים, ירושלים תשל"ה, עמ' 45-226; משה דוד גאון, יהודי המזרח בארץ-ישראל, חלק שני, ירושלים תרצ"ח, עמ' 62-68; אפרים הכהן-רייס, זכרונות לבן ירושלים, ב, ירושלים תשכ"ז, עמ' 117-119; אברהם משה לונץ, לוח ארץ ישראל לשנת תרס"א, ירושלים תר"ס, עמ' 39-61; דוד תדהר, אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו, א, תל-אביב תש"ז, עמ' 40; הרב עובדיה יוסף, 'משנתו של הישא ברכה' בקובץ דוד סיסטון (עורך), שבט ועם, ו, ירושלים תש"ל, עמ' 95-103.

3 אני דן בסוגיה זו במחקרי שבכתובים על הנהגת הספרדים בירושלים ויחסיה עם המוסדות המרכזיים של הישוב בתקופת השלטון הבריטי.

4 חיבורים רבים פורסמו על 'מלחמת הרבנות', ראה בין היתר: יעקב יהושע, בין מסורת להווה, ירושלים תשל"ט, עמ' 98-101; הנ"ל, ילדות בירושלים הישנה, ג, ירושלים תשכ"ח, עמ' 87-90; מרדכי אליאב, הישוב היהודי בארץ-ישראל בראי המדיניות הגרמנית. מבתר תעודות מארכיון הקונסוליה הגרמנית בירושלים 1842-1914, תל-אביב תשל"ג, עמ' 171-172, 288-289; הנ"ל, ארץ-ישראל ויישובה במאה ה"ט 1777-1917, ירושלים תשל"ח, עמ' 418-420 וכן עמ' 492, הע'

מימין לשמאל:

הרב יעקב מאיר (תרט"ז-תרצ"ט, תצלום משנת 1906, כאשר כיהן כחכם באשי בסאלוניקי); הרב משה יהודה פראנקו (תקצ"ז-תרע"ח, חכם באשי בירושלים בראשית מלחמת-העולם הראשונה); הרב חיים נחום (תרל"ג-תש"ך, תצלום מעת כהונתו כחכם באשי בקושטא).
התצלומים — מן האוסף של הרב אפרים לוי, ירושלים.

מראשיתה, וכמעט בכל שלביה, של פרשה זו, עמדה במרכזה אישיותו של הרב יעקב מאיר, שהיה צעיר בשנים, מתקדם בדעותיו ומקורב לחוגי התנועה הציונית.⁵ הסכסוך החל בהתמודדות בינו ובין הרב חיים משה אלישר (חמ"א),⁶ בן החכם באשי שנפטר, יעקב שאול אלישר. בהתחלה ניצח ר' יעקב מאיר בהתמודדות ונבחר, אולם מינויו נדחה על-פי הוראות הרב משה הלוי, ממלא-המקום של החכם באשי בקושטא.⁷

209 ; יעקב ברנאי, 'מעמדה של הרבנות הכוללת בירושלים בתקופה העות'מאנית', קתדרה, 13 (1979), עמ' 69; מעין במקורות ראשוניים מתברר, שהרב משה פראנקו כיהן כ'חכם באשי' ולא כממלא מקום. אני דן בסוגיה זו במבוא של הדיסרטאציה שלי הנ"ל.
5 ראה עליו משה דוד גאון ומאיר לאניאדו (עורכים), זכרון מאיר, ירושלים תרצ"ו; אלמאליח (הערה 2 לעיל), עמ' 364-350; גאון, ב (הערה 2 לעיל), עמ' 361-370; תדהר, ג (הערה 2 לעיל), עמ' 1217-1216; M.D. Gaon, 'Rabbi Jacob Meir', *Le Judaisme Sepharadi*, VIII (June; 1939), pp. 81-83
6 ראה עליו: אפרתי (הערה 2 לעיל), עמ' 229-230, 233, 242; גאון, ב (הערה 2 לעיל), עמ' 59-60; תדהר, ב (הערה 2 לעיל), עמ' 640; העולם, יב (1924), עמ' 89; אלמאליח, 'הרה"ג חיים משה אלישר ז"ל (שרטוטים לדמותו הרוחנית)', דאר היום (ירושלים), ח' שבט תרפ"ד.
7 גאון, ב (הערה 2 לעיל), עמ' 336; חבצלת (ירושלים), כ"ד תמוז תר"ע. הרב מאיר הספיק לאתר בחירתו, לאשר פנייה של ראשי ועד עדת הספרדים בירושלים אל נדיבים ותורמים לסייע לעדת הספרדים בירושלים. התאריך לא מצוי, אולם מוזכרת פטירתו זה מקורב של הרב יעקב שאול אלישר וכן "כי ימי הרחמים והסליחות הם הימים האלה" (אלול תרס"ו). חותמו בעברית ובתורנית מציינו כ'חכם באשי' בירושלים באגפיה — בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, אוסף גאון, 201.

לאחר פרוץ מלחמת-העולם הראשונה, נעשה ניסיון נוסף למנות את הרב יעקב מאיר לחכם באשי בירושלים. הרב חיים נחום, החכם באשי של קושטא ושל כל יהודי הקיסרות העות'מאנית שלח לנשיא ועד עדת הספרדים בירושלים, אהרן חיים ולירו, את המברק הבא:

לרגלי זקנתו של הרב פראנקו,¹⁰ אי הכרתה של הממשלה את ועדכם הגשמי, וערכה של קהלתכם, מאיץ השער העליון למנות רב אחד שיוכל לנהל את העדה, אנו מציעים מנוי הרב יעקב מאיר. קרא את נכבדי הספרדים והאשכנזים לאספה, התוכחו ותגורמו את התוצאות.¹¹

העניין נדון בוועד עדת הספרדים והוחלט לדחות ל'זמן מה' את אסיפת נכבדי העדות וכן את פתרון שאלת הרבנות. השיקול היה לא להחפז בבחירת רב ראשי קבוע, לבל תחזור המריבה משנים עברו, שהרי הרב מאיר סימל אותה, בהיותו נשוא המחלוקת משנת תרס"ו ואילך. הדיון שופך אור חדש על שאלת הרבנות בראשית מלחמת-העולם הראשונה, על מעמדה המשפטי ועל זיקתה אל הרבנות הראשית בקושטא. התברר, שאפילו הוצע למילוי משרת החכם באשי בירושלים מועמד שהיה, כאמור בתעודה, איש המעלות ומורם מעם ורחוק מכל חשבונות ישנים, לא היתה בחירתו מתקיימת. שכן שאפו ראשי עדת הספרדים להשתחרר ממינויים מבחוץ, שהביאו ליחסי קנאה ושנאה בין הקבוצות השונים. לדעתם, חלפה התקופה שבה התרכזו כל זכויות הספרדים בידי הראש הרוחני בלבד. הם תבעו להכיר בעדת הספרדים כאישיות משפטית (Personne Legale), ולשם כך ביקשו להחיל את תקנות משרד הרבנות בקושטא (Hahamhane Nizamati או Hahamhane Nizamesi) מיום 23 בחודש שוואל 1281 להג'רה (מרץ 1865)¹² על כל הקהילות היהודיות בקיסרות העות'מאנית. הם שאפו להשוות את מעמד העדה היהודית בכללותה למעמד של עדת היוונים-האורתודוקסים ושל עדת הארמנים (המילתים המוכרים האחרים), שתקנות ראשיהן הרוחניים בקושטא חלו על יתר בני עדתם ברחבי הקיסרות. תיקון זה הושג הודות להשתדלות הפאטריארכים שלהם בבירה העות'מאנית. ראשי עדת הספרדים סברו, כי על בסיס התקנות הנ"ל ייבחר החכם באשי בירושלים לא באסיפה של נכבדים בלבד, כי אם בבחירה כללית וחופשית של הציבור, שבה יתבטל המיעוט לפני הרוב.¹³

8 ראה עליו: גאון, ב (הערה 2 לעיל), עמ' 461; תדהר, יא (הערה 2 לעיל), עמ' 3770-3771.

9 ראה עליו גאון, ב (הערה 2 לעיל), עמ' 226-228, תדהר, ג (הערה 2 לעיל), עמ' 1215.

10 ראה עליו גאון, ב (הערה 2 לעיל), עמ' 567.

11 המברק הנ"ל וסיכום הפרוטוקול של הישיבה היא נכללים במכתב ועד עדת הספרדים בירושלים שנשלח אל הרב חיים נחום ב"א תשרי תרע"ה. המכתב במלואו מובא להלן.

12 על תקנות אלה ראה מאמרו של ברנאי (הערה 4 לעיל), עמ' 57, וההערות שם וכן הערה 67. וכן

ראה אלמאליח (הערה 2 לעיל), עמ' 12-15; G. Young, *Corps de droit ottoman*, II (Oxford 1905), pp. 148-155. הנני מפנה את תשומת הלב לשינוי הגרסאות של התאריך המדוייק של תקנות אלה.

13 ראה לעיל הערה 11.

נראה שמלחמת־העולם הראשונה שיכשה את המהלך הזה. לא ידוע לנו על המשך מעורבותו של הרב נחום בשאלה זו, ואם השיב על מכתבם הארוך של ראשי עדת הספרדים בירושלים אליו. המצב הארעי נמשך, ועם התפטרות הרב פראנקו מטעמי גיל ובריאות, או פיטוריו על־ידי השלטונות העות'מאניים של ירושלים שקבלו עליו, הגיע הרב נסים דאנון ירושלימה ב־1915 להכין את הבחירות החדשות. אולם הוא דחה את הבחירה ומינה את עצמו למ"מ חכם באשי, ללא כל גיבוי מראשי עדת הספרדים דאז.¹⁴

סופה של המחלוקת היה בהתמודדות חוזרת בשנת תרפ"א (1921), בין הרבנים חיים משה אלישר ויעקב מאיר. בבחירות אלו, שהתנהלו באורח דמוקראטי נבחר ר"י מאיר בהכרעת הרוב לרב הראשי לארץ־ישראל ושימש בכהונה זו כשמונה־עשרה שנה, עד פטירתו בתרצ"ט (1939).

14 ראה מאמרו: 'היחסים בין הרבנים הראשיים הספרדים וועד עדת הספרדים בירושלים בתקופת השלטון הבריטי', קתדרה, 16, (1980), עמ' 93-108 וכן במבוא של עבודתי (הערה 3 לעיל).

התעודה

N° קוסטא, 11 תשרי תרע"ה.¹

לכבוד הרה"ג² המפורסם, שמו נודע לתהלה, כמוהר"ר³ חיים נחום⁴ נ"י⁵ חכם באשי לכל קהלות ישראל שבארץ תורקיא שלום וברכה מציון.

רב נאור ונכבד בישראל!

הננו מתכבדים להודיע לכתר"ה⁶ שכבוד האדון ואליר⁷ יצ"ו⁸ בתור נשיא ועדנו הואיל להציע לפנינו את נסח התלגרמה שנשלחה אליו מאת כתר"ה לאמר:

לרגלי זקנתו של הרב פראנקו,⁹ אי הכרתה של הממשלה את ועדכם הגשמי,¹⁰ וערכה של קהלתכם, מאיץ השער העליון¹¹ למנות רב אחד שיוכל לנהל את העדה, אנו מציעים מנוי הרב יעקב מאיר. קרא את נכבדי הספרדים והאשכנזים לאספה, התוכחו ותלגרמו את התוצאות.

בטרם הביא את הצעת כתר"ה לפני נכבדי העדות, רצה אדון ואלירו לשמוע ראשונה את חַן דעתו של ועדנו ע"ד אפשרות הוצאת ההצעה

התעודה כלולה בפנקס העתקי המכתבים היוצאים מוועד עדת הספרדים בירושלים. סימונו — ארכיון ועד עדת הספרדים בירושלים / פנקס 29. תודתי להנהלת ועד עדת הספרדים בירושלים על מתן הרשות לפרסם את התעודה. כמורכב שלמי-תודה לרב אפרים לוי שליט"א, על עזרתו בפענוח כתב-היד. המלים המנוקדות והמודגשות בקו ניתנות כאן כצורתן בכתב-היד. תוספות המעתיק מובאות בסוגריים מרובעים.

- 1 אין ציון מספר המכתב. גם שם השולח אינו נזכר (השולח היה כנראה מזכיר ועד עדת הספרדים). המכתב מיום י"א תשרי תרע"ה (1 אוק' 1914) נשלח לקושטא.
- 2 הרב הגאון, הרב הגדול.
- 3 כבוד מורנו הרב רבי.
- 4 ראה לעיל הערה 8.
- 5 נרו יאיר.
- 6 כבוד תורתו הרמה.
- 7 ראה לעיל הערה 9.
- 8 ישמרהו צורו ויחיהו.
- 9 ראה לעיל הערה 10.
- 10 ועד כללי שמנה תשעה חברים שאינם רבנים ושני רבנים. נבחר באדר תרע"ד. על פרשת בחירתו ואי-תפקודו אני דן במבוא של העבודה שלי (ראה הערה 3 לעיל).
- 11 בתורכית באב עאלי ובערבית אל-באב אל-עאלי. במקורו מקום מושבו של הוזיר הגדול. כאן במשמעות הממשל המרכזי של המדינה העות'מאנית.

אל הפועל, ואחרי משא ומתן רצין וארוך כראוי לערכה וחשיבותה הגדולה של ההצעה, באו חברי ועדנו לידי החלטה זו: שנחוץ לדחות לעוד זמן מה את אספת נכבדי העדות וביחד עמה גם את פתרון השאלה ביחס אל מנוי הרבנות הירושלמית בכלל, משום טעם זה: הן לא נעלם מעיני כתר"ה מה רבו מכבר המפלגות והדעות בירושלם ביחס אל בחירתה ומינויה של הרבנות הראשית, ובכך גם אם נסכים לרגע שנכבדי העדות השונות יכנסו לאספתן ויבואו לידי הסכמה זמנית לבחור ברב ראשי, בכל זאת ברור לנו שבחירה זו לא תהיה בת קיימא גם אם יהיה המוצע איש המעלות ומורם מעם ורחוק מכל חשבונות ישנים, וזה משום שבחירה מעין זו, גם אם היא באה מצד הנכבדים שבעדות, סוף סוף אינה אלא בחירה חלקית ואיכותית, אבל לא בחירה חוקית וכמותית, והעיקר בבחירת חכם באשי הלא תלוי-כמובן — ביחוד בשני התנאים האלה החק והכמות.

אם אמנם המפלגות והעדות השונות של עיר קדשנו, באו לידי הסכמה זמנית בנוגע לבחירתו של הרב פראנקו, בכל היות שבחירתו לא נעשתה על פי החק, ובכל היות שאליבא דכ"ע¹² הוא איננו כלל אותו האיש הראוי למשרתו עפ"י כשרונותיו וגילו, הרי זה דוקא משום שכל אחד יודע שבחירה זו אינה אלא ארעית, אשר לא כן אם נבוא להחליט בנגע למנוי רב קבוע, שאז בודאי צריכים אנחנו להיות זהירים יותר מדי, לבל תשובנה המלחמות והמשטמות הישנות להתעורר מתרדמתן ולהפוך את הקערה על פיה, ואז..... (הנקודות במקור) מה הועילו חכמים בתקנתם? ובכלל הלא לעון יחשב אם נבוא עוד הפעם להטיל על עדה גדולה, נכבדה, ומרובת הגונים כעדתנו, רב ומנהל בכח הזרע של בחירה חלקית, כבר הגיע הזמן — לפי דעתנו — שבחירת הרבנות בירושלם, תהיה גם היא מבוססת רק על יסודות חוקיים ומקובלת דוקא מטעם של רוב בוחר מחלט, כלומר מטעם של בחירה, שלכתחילה נעשית ע"י העם בכללותו, ולא על ידי פרטים, העתים נשתנו גם בירושלם, ועמהן גם התנאים, בחירה לגלית, וגם אם אינה כללית במלוא מובן המלה, אין בה משום חשש של ערעור, המועט מתבטל תמיד בפני הרוב, וביחוד כשרוב זה נשען על החק. את הדבר הזה בין ועדנו אשר אמנם איננו מאשר מטעם הממשלה, אבל הוא מוסכם מטעם המפלגות השונות, ולכן היתה דאגתו הראשונה, בהעמיסו עליו את

טרחה ואת משאה של העדה, לכונן אותה על אשיות חזקים ומוצקים של חוקים קיימים ונאמנים שעל פיהם תצא ותבוא בכל הליכותיה ושאלותיה, לרבות שאלת הרבנות הראשית, וחקים אלה הם כבר מוכנים ומזומנים בידינו מזה זמן מה, ורק המאורעות המעציבים האחרונים הידועים לכלנו, היו סבה לעכוב הפצתם והוצאתם לפעולה. אפשר מאד שהועד שיבחר עפ"י התקנות הללו, לא יהיה מאשר מטעם הממשלה המרכזית, אבל אין ספק אצלנו שאשורו יהיה אפשרי מטעם ממשלת המקום, ואם לא נעשה הדבר עד כה ביחס אל הועד שלנו, הלא זה:

- א מפני שועדנו זה, אינו אלא ועד זמני שתפקידו דוקא לתקן תקנות, ולחק חקים לעדה, ורק על מנת כך קבל עליו להכנס בעובי הקורה.
- ב וזה העיקר, מפני שכל חפצנו ורצוננו הוא שיהיה ועד זה ועד כללי הנבחר עפ"י החק, והמאשר מטעם החק, ולא שיהיה טבוע במטבע של פרטיות, ושאשורו יהיה נובע מתוך רצונם ומצדם הטוב של פרטים, יהיו הפרטים האלה מי שיהיו.

והאמת נגיד שמאד מאד הננו מצטערים בראות, שדוקא העדה היאודית הקושטאית לבדה היא האחת בכל ערי תורכיה, שהשם עדה הולם לה, בהיותה כלה בנויה על יסודות מוצקים של חקים קבועים, בעוד אשר כל העדות שביתר ערי הארץ, ואפילו הנכבדות שבהן כגון איזמירנה,¹³ בגדד, ירושלם וכו', אינו אלא, בבחינת גופים בעלי איברים שאין כל קשר ויחס ביניהם, או כעין אטומים אטומים שאין כח התאחיזה של החק שולט בהם, לאחדם באחוד גמור ושלם, — אהה! למה זאת? ועד מתי?

כבר הגיעה השעה — לפי דעתנו, שכתר"ה אשר גורלם של אחיו בכל מקום שהם נוגע עד לבו ישתדל בכח השפעתו הידועה לכלנו, להביא רוח של חיים אמיתיים בלב העדות השונות שבכל ערי הארץ ע"י קביעת חקים כללים מוצקים וחזקים שיאשרו מטעם הממשלה המרכזית, ושבהם יהיה, כמובן מקום לשנויים קטנים לפי דרכה ורוחה של כל עדה לפי מקומה, כי רק בזה יתן האפשרות להפרחתן של כל העדות העומדות תחת חסותו הגבוהה, ולהתפתחותן באופן נורמלי, שיתן כבוד להן לעצמן, לעומדים בראשן, וממילא גם לכתר"ה. הנה

13 איזמיר (סמירנה) במערב תורכיה.

עפ"י החוקים החדשים שהוציאה ממשלתנו יר"ה¹⁴ בשנים האחרונות ביחס אל אפשרות העֵבֶרֶת נְחָלוֹת – על שם העדות השונות החוסות בצלה לרבות גם היאודים, ישנו – כידוע – עיקר האומר: שמעתה יש "זכות הַנְּהָה" ומציאות מוסרית "לכל עדה ועדה בתור שכזו ומזה נמצינו למדים, שכבר עברה אותה תקופת ההתאבנות שכל הזכויות הכלליות כלן של כל אחת מהעדות, נצטמצמו ונתרכזו דוקא בראש הרוחני שהיו רגילים להטיל עליהן בכח האזרוע,¹⁵ ובכן איפוא, אם אמת הדבר כמו שאנחנו חושבים שיש זכות הויה לכל עדה בתור קבוצה צבורית, ושכל אחת מהן היא בבחינת "יציר מוסרי" *Personne Legale*¹⁶ – הדין נותן שמטעם זה עצמו תתאשרנה העדות מצד הממשלה, אלא שהמעצור האחד העוצר בעדן הרי זהו לפי דעתנו שאין עוד לכל אחת מהן תקנות קבועות המסמנות את מתכונתה ואפן התנהגותה. ולכן מאד היינו שמחים לוא היה אפשר שלע"ע¹⁷ עד אשר יבואו ימים טובים מאלה, תהיינה אותן התקנות הישנות של כ"ג לחדש שְׁנָאֵל לש' 1281¹⁸ המתיחסות אל העדה הקושטאית, לבסיס שעל פיהן תתנהגנה כל העדות בכל תפוצות ארץ תורכיה, בהוספת סעיף אחד בלבד האומר שתקנות אלו כוללות את כל העדות שבתרכיה כְּלָה.

הוספת הסעיף הזה תעלה לפי דעתנו לכתר"ה בנקל, ואלמלא חששנו להטרידו, כי אז היינו אומרים, שיהיה על כתר"ה להזדרז בהוצאת הדבר אל הפועל, כי למה זה יגרע חלקן של העדות היאודיות בארץ תוגרמה¹⁹ מזה של היוניות והארמניות, שתקנותיהן זכות אחת להן לעיר הבירה ולערי הארץ? הצריכים אנו להרבות בדברים ובהוכחות על ההבדל הגדול שישנו בין הנוצרים והיאודים לרגלי זכות זו שבאה אך ורק בהשתדלותם של הראשים הרוחניים שלהם מזה עידן ועידנים? או האם זה לא עָנָל גמור הוא, שעדה גדולה ומרובה באכלוסין כעדת היאודים שבירושלם, לא תכירנה הממשלה בתור צבור עפ"י החק, בה בשעה שעדות קטנטנות ופחותות ערך הימנה יוניות וארמניות תזכינה בכל

14 ירום הודה.

15 בכוח הזרוע.

16 אישיות משפטית.

17 שלעת עתה.

18 החודש העשירי בלוח השנה האסלאמי. החודש והשנה למניין ההג'רה מקבילים

לחודש מארס 1865.

19 תורכיה במקורות העבריים.

הזכיות הממשלתיות מבלי כל סיבה אחרת, זולת זו של ההבדל בדת שביניהן?!

על פי כל האמור, יבין כתר"ה שכל מטרתנו בדחותנו לזמן מה את פתרון שאלת הרבנות הירושלמית שגם אנחנו שואפים אליו בכליון עינים ממש, אין כונתינו בזה, אלא טובת הענין עצמו, רוצים אנו בכל לב ונפש, ודוקא בהקדם האפשרי לראות בראש עדתנו את אותו המנהל הרוחני, החרוץ, והדַבֵּר המצַנֵן שיהיה ראוי לאותה אצטלא, בתכונותיו התרומיות ובכשרונותיו המופתיים, אלא שיחד עם זה אנחנו רוצים שבחירתו תהיה עפ"י חקים צבוריים, ותקנות כלליות, מקבלות מצד העם ומאשרות מטעם הממשלה יר"ה, וזה ביחוד בכדי להקל מעליו את העבודה שכשהיא לעצמה היא רבת האחריות, ובכדי שלא תהיה אחר כך אפשרות למי שיהיה לפצות פה ולצפצף דבר כנגדו חלילה, כי בחירה באפן אחר עלולה היא לפי דעתנו לפשיטת הרגל, או להכנסת יחסים בלתי רצויים של קנאה ושנאה ומשטמה בין האלמנטים השונים ובין המפלגות השונות שבעיר קדשנו, שתוצאותיהן ידועות למדי גם לכתר"ה, וגם לנו, עפ"י הנסיונות השונים שכבר נעשו בנדון זה לא פעם ולא שתיים. ושלא היו — לדאבונו הגדול — לכבוד לאמתנו. אם את הדבר הזה נעשה, אז יש תקוה גדולה שירושלים תסתדר סדור רדיקלי, והיה החכם באשי לעם, מה שהוא צריך להיות באמת, לפה ולמליץ למנהיג ולדַבֵּר, והעם יהיה לחכם באשי מה שהוא צריך להיות מצדו, עם נשמע ועוזר לרבו שהוא בחר בו מתוך רצונו הטוב, ובחירתו החפשית.

ובכן הדבר תלוי עכשיו בידי כתר"ה, באותה מדה שיודרו כתר"ה בטובו לאשר את התקנות הצבוריות בדרך חקית, באותה מדה יתן לנו את האפשרות לאַרְגֵן את עדתנו באפן מחלט, או נקרא לאספה כללית עפ"י החק של כ"ג שְנָאל לשנת 1281, ותיכף אח"כ גם כן לבחירת הרבנות, והכל על מקומו יבא בשלום, כחפץ כתר"ה וכחפצנו אנו מוקיריו ומכבדיו כערכו הרם.